Marcin Adamczyk¹, Patrycja Rutkowska²

Krytyczna analiza postzimnowojennych relacji chińsko-indyjskich w perspektywie realizmu strukturalnego

Wprowadzenie do badań

Choć relatywnie krótka historia relacji Republiki Indii i Chińskiej Republiki Ludowej obfituje zarówno w wydarzenia ze wszelkich miar pozytywne (chińsko-indyjski traktat o przyjaźni z 1954 r. i zawarte w nim Pięć Zasad Pokojowego Współistnienia (ind. Pancha Shila; chiń. 和平共处五项原则), które po czasie stały się podwalinami pod Ruch Państw Niezaangażowanych, jak i jednym z dogmatów chińskiej polityki zagranicznej³), jak i te zdecydowanie negatywne (wojna z 1962 r.)⁴, to jednak prawdopodobnie najważniejszy jej rozdział dopiero rozgrywa się na naszych oczach. Robert Kagan już przeszło dekadę temu pisał o mieszkańcach Indii i Chin, iż oba te narody obudziły w sobie geny nacjonalizmu i wraz ze wzrostem siły gospodarczej zapragnęły dla siebie statusu mocarstwa⁵. Co do mocarstwowych intencji Pekinu współcześnie nie

---

¹ Uniwersytet Wrocławski, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3432-0358>, e-mail: marcin.amadeusz.adamczyk@gmail.com.

² Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9660-9528>, e-mail: patient@op.pl.

³ Zob. M. Adamczyk, M. Debita, *Zasada nieingerencji w sprawy wewnętrzne innego kraju oraz jej miejsce w polityce zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej*, „Studia Orientalne” 2018, nr 14, s. 15 i n.

⁴ Zob. T. Okraska, *Wojna chińsko-indyjska z 1962 r. w świetle strategii Chińskiej Republiki Ludowej*, [w:] *Oblicza współczesnych konfliktów zbrojnych*, red. idem, Katowice 2014, s. 125 i n.; idem, *Spór graniczny między Chińską Republiką Ludową a Republiką Indii*, „Pisma Humanistyczne” 2013, nr 9, s. 37–56.

⁵ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009, s. 48–50.

można mieć już chyba żadnych wątpliwości⁶. Choć w przypadku Indii sytuacja nie jest jeszcze tak klarowna, to jednak nie sposób zaprzeczyć, że państwo to niewątpliwie posiada stosowny potencjał, aby stać się kolejnym azjatyckim mocarstwem⁷. Warto więc naszym zdaniem zastanowić się jak rosnąca potęga obu państw wpływa na jakość ich wzajemnych relacji. Interesuje nas przede wszystkim odpowiedź na pytanie czy zgodna współpraca i pokojowe stosunki dwóch państw sąsiadujących ze sobą i ponadto aspirujących do roli mocarstw są możliwe? Jak wskazuje sam tytuł artykułu celem naszym jest zatem krytyczna analiza relacji na linii New Delhi – Pekin po zakończeniu zimnej wojny. Zamierzamy bowiem wykazać, iż prężne relacje dyplomatyczne między nimi w przeciągu ostatnich blisko trzydziestu lat, to tak naprawdę fasada skrywająca niezbyt dobrze funkcjonujące stosunki gospodarcze, a przede wszystkim szereg problemów w obszarze bezpieczeństwa – z nabierającą tempa rywalizacją o prymat w Azji Południowej na czele. Wybrana cezura czasowa jest w tym kontekście naszym zdaniem optymalna, aby móc wiarygodnie wykazać związek zachodzący pomiędzy konkretnymi wydarzeniami. W niniejszych badaniach wykorzystamy wtórny materiał badawczy⁸ w postaci monografii i artykułów naukowych oraz dostępnych online artykułów medialnych (głównie zagranicznych). Zostanie on przeanalizowany z wykorzystaniem metod historycznych pozwalających wyjaśniać zdarzenia historyczne czy genezę zjawisk politycznych⁹ oraz w mniejszym stopniu z metody porównawczej – celem znalezienia cech wspólnych czy różnic między badanymi przypadkami¹⁰. Analiza ta zostanie przeprowadzona na poziomie trzecim (systemowym)¹¹ w oparciu o nurt realizmu strukturalnego w stosunkach międzynarodowych. Neorealizm naszym zdaniem posiada największe zdolności eksplanacyjne w przypadku państw dążących do zmiany swojej pozycji w systemie międzynarodowym

⁶ Zresztą nie ukrywają już ich nawet sami Chińczycy: M. Adamczyk, *Smok nad Dnieprem. Chiny w relacjach z Białorusią i Ukrainą po 2010 roku*, Sobótka 2018, s. 18.

⁷ Zob. K. Hołdak, *Indie – nowe mocarstwo?*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2006, nr 2, s. 138–164; P. Łysiak, *Indie jako azjatyckie mocarstwo regionalne*, „Forum Politologiczne” 2008, nr 8, s. 429–465; J. Modrzejewska-Leśniewska, *Indie – Przesłanki mocarstwowości*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2012, nr 3 (11), s. 25–52.

⁸ A.J. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2011, s. 68.

⁹ Ibidem, s. 127; P.K. Marszałek, *Najwyższe władze wojskowe w systemie ustrojowym II Rzeczypospolitej*, Wrocław 2011, s. 28.

¹⁰ A. Antoszewski, *Komparatystyka polityczna*, [w:] *Encyklopedia politologii*, t. 1, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Kraków 1999, s. 153–154.

¹¹ W. Kostecki, *Poziomy analizy polityki zagranicznej*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, t. 1, red. E. Haliżak, M. Pietraś, Warszawa 2013, s. 45–47; K. Jaworski, *Teoretyczne aspekty analizy polityki zagranicznej państwa*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2010, nr 3 (30), s. 174–175.

(aspirujących do roli mocarstw). Nie określamy przy tym, który nurt w ramach realizmu strukturalnego jest na bliższy (defensywny lub ofensywny) ani tym bardziej z poglądów którego przedstawiciela neorealizmu korzystać zamierzamy – podeszliśmy w naszej analizie do tego tematu bardziej pragmatycznie wykorzystując ogólne założenia realizmu strukturalnego. Zgodnie z nimi przyjmujemy zatem założenie mówiące, że potrzeba zapewnienia sobie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa jest w państwach kwestią nadrzędną (*hierarchy among issues*) – dlatego też w kontekście przyjętego celu pracy zamierzamy w niniejszych badaniach udowodnić tezę, że stan stosunków chińsko-indyjskich, pomimo pozorów dobrosąsiedzkich relacji, jest definiowany przez narastające problemy w obszarze bezpieczeństwa.

Neorealizm, równowaga sił i dylemat bezpieczeństwa

Punktem wyjścia dla każdej analizy przeprowadzonej z wykorzystaniem paradygmatu realistycznego powinno być wyartykułowanie kluczowego dlań założenia o państwach jako jedynych liczących się aktorach stosunków międzynarodowych. Organizacje międzynarodowe są w realistycznej optyce jedynie emanacją woli państw, a jednocześnie dają tzw. „fałszywe obietnice”, że na ich forum państwa będą postępować inaczej niż poza nimi. Same państwa są według większości realistów aktorami unitarnymi oraz racjonalnymi. Unitarność to z jednej strony personifikacja państwa (rząd = państwo) i postrzeganie go nieomal jako amalgamat (wpływ czynników wewnętrznych na politykę państwa jest pomijany¹²); z drugiej zaś założenie, że wszystkie państwa dążą do tego samego celu jakim jest zapewnienie sobie bezpieczeństwa i w efekcie przetrwania. To co je od siebie odróżnia to jedynie miejsce w systemie międzynarodowym, determinowane przez posiadane zasoby potęgi. To potęgą określa ich przynależność do grona państw małych, średnich czy też mocarstw – samo miejsce w systemie definiuje natomiast jego możliwości (inne dla mocarstw, a inne dla państw małych). Państwa jako aktorzy racjonalni podejmują swoje decyzje w oparciu o analizę możliwości własnych i innych państw w ramach systemu, biorąc również pod rozważę ich możliwe posunięcia w odpowiedzi na własne działania. Państwa nie tracą przy tym z oczu najważniejszego celu jakim jest przetrwanie, gdyż realizm zakłada istnienie w każdym państwie sta-

¹² Z wyłączeniem nurtu neoklasycznego, który zasadniczo jako jedyny w realizmie pomija założenie o unitarności państw. Magdalena Kozub-Karkut obrazowo nazwała to przywracaniem państwom twarzy: M. Kozub-Karkut, *Realizm neoklasyczny – główne założenia i możliwości*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014, s. 50.

tej hierarchii celów, a w ramach niej prymat tzw. *high politics* (bezpieczeństwo i przetrwanie) nad *low politics* (dobrobyt)¹³.

Według neorealistów jedynym determinantem zachowań państw jest anarchiczna struktura systemu międzynarodowego – niepewność co do intencji innych państw czy brak zwierzchniej władzy skłaniają do rywalizacji o zasoby potęgi. Sam system międzynarodowy niejako nagradza za właściwe posunięcia, a karze za błędne. Pogoń za potęgą implikuje rywalizacyjny charakter stosunków międzynarodowych i daleko posuniętą niechęć państw do współpracy¹⁴. Państwa muszą zatem na własną rękę zapewnić sobie bezpieczeństwo (zasada samopomocy, czyli *self-help*) i dbać o realizację przede wszystkim własnego interesu. Realisci uważają bowiem, iż zyski i potęga z zasady są względne. Sama potęga/siła (*power*) może w ramach realizmu obejmować szereg kategorii i być definiowana zarówno w ujęciu materialnym, jak i funkcjonalnym – praktycznie każdy przedstawiciel tego nurtu określa ją na swój sposób. Twórca realizmu strukturalnego Kenneth N. Waltz jako czynniki konstytuujące potęgę państwa wymieniał zasoby ludzkie i naturalne, potencjał gospodarczy i wojskowy oraz stabilność i jakość władzy. Zupełnie inaczej do tego zagadnienia podszedł czołowy teoretyk nurtu ofensywnego John J. Mearsheimer, który dokonał rozdziału potęgi państwa na potencjalną (potencjał ludnościowy i poziom bogactwa narodowego) i realną (zdolności militarne). Potęga potencjalna stanowi przy tym jedynie środek do uzyskania potęgi realnej, czyli tej która świadczy o rzeczywistej sile państwa. W realizmie toczy się ponadto spór odnośnie tego czy państwa powinny maksymalizować swoje bezpieczeństwo czy też potęgę. Przedstawiciele pierwszego podejścia (defensywnego) twierdzą, że państwa dążą jedynie do osiągnięcia takiego poziomu potęgi, który zagwarantuje im bezpieczeństwo. Co więcej, defensywny neorealizm postrzega nadmiar siły

¹³ J.J. Mearsheimer, *The tragedy of great power politics*, Nowy Jork 2001, s. 31, 36, 46, 362–363; K.N. Waltz, *Structural Realism After the Cold War*, „International Security” 2000, vol. 25, nr 1, s. 5; idem, *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2010, s. 108 i n.; idem, *Man, the state, and war. A theoretical analysis*, Nowy Jork 2001, s. 198 i n.; J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, Warszawa 2012, s. 113; T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wrocław 2000, s. 44 i n.; R. Jackson, G. Sørensen, *Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych. Teorie i kierunki badawcze*, Kraków 2012, s. 72; K. Mingst, *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 68; A. Dudek, *Użyteczność analitycznego eklektyzmu w badaniu stosunków Polski z Rosją*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2016, nr 2, t. 52, s. 49; A. Wojciuk, *Dylemat potęgi. Praktyczna teoria stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2010, s. 24 i n.; J. Snyder, *One World, Rival Theories*, „Foreign Policy” 2004, nr 145, s. 55; R. Zięba, *Teoria bezpieczeństwa państwa w ujęciu neorealistycznym*, „Studia Politologiczne” 2018, nr 49, s. 15 i n.

¹⁴ Oczywiście współpraca nie jest absolutnie wykluczona. Jest ona jedynie znacząco utrudniona ze względu na to, że państwa przedkładają zyski relatywne nad absolutne. Zob. K.N. Waltz, *The Origins of War in Neorealist Theory*, „Journal of Interdisciplinary History” 1988, vol. 18, nr 4, s. 620–621; idem, *Struktura teorii...*, op.cit., s. 75; J.J. Mearsheimer, op.cit., s. 51 i n.

jako równie niebezpieczny jak jej brak – w obu przypadkach zachęca to inne państwa do agresji. Państwo o małych zasobach siły kusi innych jako łatwa zdobycz, zaś to o zbyt dużych budzi strach potencjalne zagrożenie dla stabilności systemu i dlatego skłania innych do formowania koalicji. Niewątpliwie piętą achillesową nurtu defensywnego jest istnienie państw rewizjonistycznych – skoro wszystkie one dążą jedynie do zapewnienia sobie bezpieczeństwa, to skąd biorą się te, które wybierają imperializm jako strategię przetrwania? W związku z tym dylematem realiści ofensywni dowodzą, że państwa powinny wykorzystywać każdą okazję do zwiększenia posiadanych zasobów potęgi. Anarchiczna struktura systemu międzynarodowego tworzy stan ciągłej niepewności – państwa może i chciałyby być defensywne, ale szybko zmieniająca się rzeczywistość sprawia, że nigdy nie będą mogły się czuć w pełni bezpieczne i dlatego zawsze powinny działać zgodnie z zasadą *worst case scenario*¹⁵.

Pogoń za bezpieczeństwem/potęgą może doprowadzić do narodzin dylematu bezpieczeństwa, w którym wzrost potęgi jednego państwa stawia pozostałe w pierwszym przed dylematem jak go zinterpretować (czy ma on charakter ofensywny czy też defensywny), a następnie czy i jak nań odpowiedzieć. Zwiększenie w ramach odpowiedzi własnej potęgi może z kolei doprowadzić do powstania paradoksu bezpieczeństwa, czyli sytuacji w której choć każde z państw dążyło jedynie do zwiększenia własnego bezpieczeństwa, to jednak wspólnie doprowadziły do jego znaczącego obniżenia się. Za takim rozwojem wypadków stoi naturalnie anarchiczna struktura systemu międzynarodowego – skoro państwa na wszelki wypadek zakładają scenariusz najgorszy, to każdy wzrost potęgi innego państwa postrzegają jako przygotowanie do agresji, na które należy odpowiedzieć zwiększeniem własnej siły, dla odmiany postrzeganej jedynie jako przygotowanie do obrony. Niewątpliwie niepewność co do intencji innych gra tu pierwsze skrzypce, czynnikiem wtórnym jest zaś mispercepcja rzeczywistości – łuki i włócznie można wykorzystać do tego, aby podbić sąsiada, jak i żeby urządzić polowanie i nakarmić własnych ludzi. Anarchiczna struktura systemu międzynarodowego odpowiada również za immanentne dążenie państw do przeciwdziałania wszelkim zmianom w rozkładzie potęgi. Aby zapobiegać nadmiernemu wzrostowi siły jednego państwa i co za tym idzie zachwianiu równowagi systemu, pozostali aktorzy mogą równoważyć rewizjo-

¹⁵ J.J. Mearsheimer, op.cit., s. XI, 2–3, 30, 43 i n., 55 i n.; K.N. Waltz, *Struktura teorii...*, op.cit., s. 106–130; idem, *The Origins of War...*, op.cit., s. 616; J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2008, s. 139, 192–193; idem, *Bezpieczeństwo międzynarodowe...*, op.cit., s. 106–120, 127; J. Snyder, op.cit., s. 56; A. Wojciuk, op.cit., s. 33 i n., 41 i n.; K. Mingst, op.cit., s. 70–71; R. Jackson, G. Sørensen, op.cit., s. 78 i n.; R. Zięba, op.cit., s. 17 i n.; Ł. Fijałkowski, A. Polus, *Krytyczna analiza wybranych aspektów teorii polityki międzynarodowej Kennetha Waltza*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2012, nr 13, s. 63 i n.

nistę wewnętrznie (zwiększając własną potęgę), a także zewnętrznie (poprzez tworzenie koalicji)¹⁶. Małe i średnie państwa chcące awansować w hierarchii systemu mogą natomiast wybrać strategię podłączania się do silniejszego/agresywnego państwa (*bandwagoning*) – licząc w ten sposób na udział w potencjalnych zyskach ze zmiany *status quo*¹⁷.

Relacje polityczne – coś więcej niż tylko deklaracje?

Wraz z zakończeniem zimnej wojny w stosunkach chińsko-indyjskich zapoczątkowany został proces ich normalizacji – za symboliczny początek uznać chyba można pekińską wizytę indyjskiego ministra spraw zagranicznych w styczniu 1991 r. Jeszcze w grudniu tego samego roku z kilkudniową wizytą w New Delhi gościł natomiast premier Chińskiej Republiki Ludowej Li Peng¹⁸. Warto podkreślić, że była to pierwsza oficjalna wizyta chińskiego decydenta w tym państwie od czasu wojny w 1962 r. Rewizyta hinduskiego szefa rządu Naramshimy Rao miała miejsce we wrześniu 1993 r. – jej celem było uregulowanie granicy i ograniczenie obecności wojskowej na spornym terytorium. W międzyczasie (7 sierpnia 1993 r.) podpisano porozumienie o *utrzymaniu pokoju wzdłuż chińsko-indyjskiej linii faktycznej kontroli* (czyli nieuregulowanej granicy)¹⁹. Kolejne porozumienie (o *wojskowych środkach budowy zaufania wzdłuż linii faktycznej kontroli* – w którym oba państwa zobowiązały się m.in. do nieprzeprowadzania manewrów wojskowych w rejonie nadgranicznym) sygnowano w listopadzie 1996 r., gdy z wizytą w Indiach przebywał przewodniczący ChRL Jiang Zemin²⁰. Kolejne tego typu porozumienia zawarte zostały w latach 2005 i 2013²¹. Proces normalizacji jednak dość szybko napotkał na

¹⁶ J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo międzynarodowe...*, op.cit., s. 109–112; K. Mingst, op.cit., s. 206.

¹⁷ J.J. Mearsheimer, op.cit., s. 156–164; K.N. Waltz, *Struktura teorii...*, op.cit., s. 121–130; J. Czaputowicz, *Teorie stosunków...*, op.cit., s. 40; idem, *Bezpieczeństwo międzynarodowe...*, op.cit., s. 108–109.

¹⁸ A. Kumar, *Future of India – China Relations: Challenges and Prospects*, „UNISCI Discussion Papers” 2010, nr 24, s. 192; J. Mohan Malik, *China-India Relations in the Post-Soviet Era: The Continuing Rivalry*, „The China Quarterly” 1995, nr 142, s. 318.

¹⁹ T. Okraska, *Spór graniczny...*, op.cit., s. 51; A. Kumar, op.cit., s. 193; J. Mohan Malik, op.cit., s. 317; C. Bajpae, *China-India Regional Dimensions of the Bilateral Relationship*, „Strategic Studies Quarterly” 2015, vol. 9, nr: 4, s. 109; C.J. Rusko, K. Sasikumar, *India and China: from trade to peace?*, „Asian Perspective” 2007, vol. 31, nr 4, s. 102.

²⁰ T. Okraska, *Spór graniczny...*, op.cit., s. 51–52; A. Kumar, op.cit., s. 193; K.C. Ratha, S.K. Mahapatra, *India-China Bilateral Relations: Confrontation and Conciliation*, [w:] *Vision 2020: Sustainable Growth, Economic Development, and Global Competitiveness*, s. 1157.

²¹ P. Łysiak, op.cit., s. 462–463; C. Bajpae, op.cit., s. 109; Ł. Wielogórski, *Granica przyjaźni chińsko-indyjskiej*, <http://www.psz.pl/123-bezpieczenstwo/granica-przyjazni-czyli-dlaczego-indie-i-chiny-nie-chca-rozwiazac-sporu-granicznego> [dostęp: 18.09.2019].

przeszkody, gdy w 1998 r. New Delhi w odpowiedzi na próby pakistańskiego pocisku balistycznego średniego zasięgu *Ghauri* przeprowadziło dwa testowe wybuchy jądrowe (11 i 13 maja). Pakistan odpowiedział tym samym przeszło dwa tygodnie później – 28 i 30 maja²². Jednocześnie szef indyjskiego resortu obrony George Fernandes określił komunistyczne Chiny mianem „potencjalnego zagrożenia nr 1”²³, a premier przypomniał, iż ChRL zaatakowała Indie już raz w 1962 r. i ponadto pomogła Pakistanowi stać się mocarstwem nuklearnym²⁴. Chiny rzecz jasna nie pozostały dłużne swojemu południowemu sąsiadowi i ostro potępiły indyjskie testy nuklearne oraz oskarżyły Hindusów o sprowokowanie atomowego wyścigu zbrojeń na kontynencie azjatyckim²⁵. Jednakże już rok później, dzięki zajęciu przez Pekin neutralnego stanowiska w indyjsko-pakistańskim konflikcie o Kargil²⁶, nadszarpnięte stosunki udało się poprawić – jeszcze tego samego roku indyjski minister spraw zagranicznych Jaswant Singh udał się z wizytą do Pekinu²⁷. Latem 2003 r. we wspólnej deklaracji Indie uznały Tybet za część terytorium Chin²⁸, a te zrewanżowały się uznając *de facto* prawa Republiki Indyjskiej do Sikkimu²⁹. W latach 2005 i 2006 odpowiednio premier, a następnie przewodniczący Chin przebywali z oficjalną wizytą w Indiach³⁰. Wizyta szefa rządu Chińskiej Republiki Ludowej w 2005 r. stała się okazją do pogłębienia wzajemnej współpracy m.in. poprzez ustanowienie *indyjsko-chińskiego strategicznego i kooperatywnego partnerstwa*

²² W. Wątor, *Broń jądrowa na subkontynencie indyjskim*, „Przegląd Wojsk Lądowych” 2012, nr 1 (058), s. 112; M. Michałek, *Pakistan – islamska bomba atomowa*, <http://www.psz.pl/117-polityka/pakistan-islamska-bomba-atomowa> [dostęp: 18.09.2019]; R. Ciastoń, *Indie vs. Pakistan – nuklearna rywalizacja*, <http://geopolityka.org/analizy/rafal-ciaston-indie-vs-pakistan-nuklearna-rywalizacja> [dostęp: 18.09.2019].

²³ D.M. Malone, R. Mukherjee, *India and China: Conflict and Cooperation*, „Survival” 2010, vol. 52, nr 1, s. 143; D. Scott, *The Great Power ‘Great Game’ between India and China: The Logic of Geography*, „Geopolitics” 2008, vol. 13, nr 1, s. 4.

²⁴ R. Kagan, op.cit., s. 51; J. Mohan Malik, op.cit., s. 346; D.M. Malone, R. Mukherjee, op.cit., s. 146; A. Kuszewska, *Stanowisko Chin wobec indyjsko-pakistańskiego konfliktu o Kaszmir w latach 1949–2011*, [w:] *China goes global. Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*, red. M. Pietrasiak, T. Kamiński, Łódź 2012, s. 176; R.N. Das, *India-China Relations: A New Paradigm*, New Delhi 2013, s. 76–80.

²⁵ A. Kumar, op.cit., s. 193; A. Kuszewska, op.cit., s. 175–176; C.J. Rusko, K. Sasikumar, op.cit., s. 102; Przypomnijmy jednocześnie, że swoją pierwszą testową eksplozję jądrową Chiny przeprowadziły jeszcze w 1964 r., czyli w dwa lata po wojnie z Indiami: W. Wątor, op.cit., s. 109.

²⁶ C. Bajpae, op.cit., s. 113; D.M. Malone, R. Mukherjee, op.cit., s. 143.

²⁷ A. Kumar, op.cit., s. 193; K.C. Ratha, S.K. Mahapatra, op.cit., s. 1157.

²⁸ P. Łysiak, op.cit., s. 464.

²⁹ Ibidem, s. 462; T. Okrasa, *Spór graniczny...*, op.cit., s. 52; A. Kumar, op.cit., s. 194; D.M. Malone, R. Mukherjee, op.cit., s. 144.

³⁰ P. Łysiak, op.cit., s. 464.

dla pokoju i dobrobytu oraz obwołanie roku 2006 „rokiem przyjaźni indyjsko-chińskiej”³¹. W grudniu 2010 r. do New Delhi z trzydniową wizytą poświęconą kwestiom gospodarczym w stosunkach obu państw przybył chiński premier Wen Jiabao³². Do kolejnych spotkań przywódców Indii i Chin dochodziło regularnie, zazwyczaj podczas spotkań grupy BRIC(S)³³, której oba państwa są członkami-założycielami od 2009 r.³⁴ Zupełnie inną kwestią jest samo funkcjonowanie porozumienia Brazylii, Rosji, Indii, Chin i RPA – nie sposób nie zauważyć, że jest to grupa niezwykle egzotyczna, zbudowana na poczuciu krzywdy czy też nawet nienawiści wobec Zachodu, ale poza tym posiadająca doprawdy niewiele punktów stykowych czy wspólnych interesów. Michał Futyra obrazowo pisze o BRICS jako koalicji „[...] przyszłego supermocarstwa (Chiny) z mocarstwami regionalnymi u progu rozkwitu (Indie, Brazylia, być może RPA) i zmierzchu (Rosja). Z tego względu tak egzotyczny alians nigdy nie miał szans powodzenia”³⁵.

Stosunki gospodarcze – czy rozwijające się znaczy dobre?

Początek formalizacji stosunków handlowych między Republiką Indyjską a Chinami postępował równocześnie z procesem normalizacji relacji dyplomatycznych po zimnej wojnie. To właśnie w latach 1991–1992 podpisano trzy ważne porozumienia handlowe, w tym o uniknięciu podwójnego opodatkowania, a w 1996 r. rozpoczęto negocjacje nad porozumieniem o wspólnej ochronie inwestycji. Warto zauważyć, że do czasu przystąpienia Chin do Światowej Organizacji Handlu (WTO) w 11 grudnia 2001 r. poziom wymiany handlowej między oboma państwami był niski i oscylował w granicach kilku mld USD rocznie. Potem jednak wolumen wymiany handlowej dosłownie wystrzelił w górę – w latach 2001–

31 K.C. Ratha, S.K. Mahapatra, op.cit., s. 1157; A. Kumar, op.cit., s. 188, 194; D.M. Malone, R. Mukherjee, op.cit., s. 144; M. Nawrot, *Chiny-Indie: Pojedynek gigantów?*, <http://www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/chiny-indie-pojedynek-gigantow>, [dostęp: 18.09.2019].

32 T. Okrasa, *Spór graniczny...*, op.cit., s. 53; K.C. Ratha, S.K. Mahapatra, op.cit., s. 1157; BBC, *Chinese PM Wen Jiabao begins bumper Indian trade trip*, <https://www.bbc.com/news/world-south-asia-11997221> [dostęp: 18.09.2019]; Embassy of the People's Republic of China in India, *Chinese Premier Wen to visit India, Pakistan*, <http://in.china-embassy.org/eng/zt/wenindia/t778325.htm> [dostęp: 18.09.2019].

33 BBC, *Indian PM Manmohan Singh heads to China for talks*, <https://www.bbc.com/news/business-13034172> [dostęp: 18.09.2019]; „The Economic Times”, *China wants to deepen strategic cooperation with India: Hu Jintao*, <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/china-wants-to-deepen-strategic-cooperation-with-india-hu-jintao/articleshow/12469429.cms> [dostęp: 18.09.2019]; Embassy of the People's Republic of China in the Turkey, *Special Report: Chinese Premier on first foreign trip to demonstrate diplomacy of new leadership*, <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cetur/eng/xwdt/t1040175.htm> [dostęp: 18.09.2019].

34 B. Góralczyk, *W poszukiwaniu nowego ładu globalnego*, „Studia Europejskie” 2010, nr 4, s. 73 i n.

35 M. Futyra, *BRICS – sprzeczne interesy w iluzorycznym sojuszu*, „Kultura i Polityka” 2013, nr 14, s. 59.

–2017 zwiększył się on przeszło 23-krotni (!), z ok. 3 mld USD do ponad 84 mld USD³⁶. Z drugiej strony na podobnym poziomie w 2017 r. plasowała się wymiana handlowa Chin z Rosją³⁷. Dla porównania inni sąsiedzi Chin, jak Japonia czy Korea, osiągnęli w relacjach z nimi obroty znacząco wyższe – odpowiednio: 300 mld dolarów³⁸ i 280 mld dolarów³⁹ – nawet Wietnam dość istotnie pod tym względem wyprzedził Indie (blisko 122 mld USD)⁴⁰, nie wspominając już o Stanach Zjednoczonych. Przypomnijmy, że Chiny i Indie to odpowiednio druga i siódma gospodarka świata⁴¹, a do tego dwa najludniejsze państwa globu (łącznie odpowiadają za 1/3 ludności całej planety) – więc taki poziom wymiany handlowej między nimi wydaje się jednak dość rachityczny na tle innych państw⁴². Jednocześnie należy podkreślić, iż indyjski eksport do Chin to jedynie nieco ponad 16 mld USD, czyli mniej niż 20% wolumenu⁴³. ChRL osiągnęło więc kosztem Indii nadwyżkę handlową w wysokości ok. 68 mld USD. Oba państwa są dla siebie również po-

36 The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Exports to India, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/IND/Indicator/XPRT-TRD-VL> [dostęp: 18.09.2019]; idem, *China Imports from India, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/IND/Indicator/MPRT-TRD-VL>, [dostęp: 18.09.2019].

37 Idem, *China Exports to Russian Federation, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/RUS/Indicator/XPRT-TRD-VL> [dostęp: 18.09.2019]; idem, *China Imports from Russian Federation, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/RUS/Indicator/MPRT-TRD-VL> [dostęp: 18.09.2019].

38 Idem, *China Exports to Japan, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/JPN/Indicator/XPRT-TRD-VL> [dostęp: 18.09.2019]; idem, *China Imports from Japan, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/JPN/Indicator/MPRT-TRD-VL> [dostęp: 18.09.2019].

39 Idem, *China Exports to Korea, Rep., in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/KOR/Indicator/XPRT-TRD-VL> [dostęp: 18.09.2019]; idem, *China Imports from Korea, Rep., in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/KOR/Indicator/MPRT-TRD-VL> [dostęp: 18.09.2019].

40 Idem, *China Exports to Vietnam, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/VNM/Indicator/XPRT-TRD-VL> [dostęp: 18.09.2019]; idem, *China Imports from Vietnam, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/VNM/Indicator/MPRT-TRD-VL> [dostęp: 18.09.2019].

41 The World Bank, *GDP (current US\$)*, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> [dostęp: 18.09.2019].

42 Oczywiście autorzy mają świadomość szeregu różnorodnych czynników, które odpowiadają za takowy stan rzeczy, ale nie jest to jednak istotne w tym kontekście.

43 The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Exports to India* op.cit.; idem, *China Imports from India*... op.cit.

tencjalną konkurencją wobec inwestycji rodem z Europy i USA⁴⁴, choć jak się wydaje ustabilizował się między nimi swoisty podział pracy – w Chinach prowadzi się działalność wytwórczą, natomiast Indie stały domem dla *outsourcingu* usług finansowych. Z drugiej strony chiński XIII Plan Pięcioletni na lata 2016–2020 przewiduje między innymi wzrost udziału sektora usług w wytwarzaniu chińskiego PKB oraz większe otwarcie rynku finansowego w tym kraju⁴⁵. Co ciekawe, to firmy o hinduskiej i chińskiej proweniencji zaczynają ze sobą konkurować również jako potencjalni inwestorzy na rynkach europejskich czy amerykańskich – warto przypomnieć, że marka samochodów Jaguar stała się własnością hinduskiej firmy TATA, szwedzkie Volvo zaś chińskiej firmy Geely⁴⁶. W kontekście bezpośrednich inwestycji zagranicznych warto również przypomnieć, że od 2005 r. do chwili obecnej Chiny zainwestowały nad Gangesem przeszło 29 mld dolarów – niewiele więcej niż we Francji, Włoszech czy chociażby Wietnamie (w każdym z tych państw było to do tej pory ok. 26 mld), a znacznie mniej niż np. w Rosji (54 mld) czy Australii (113 mld USD)⁴⁷. Dla porównania indyjskie inwestycje w Chinach nie przekroczyły prawdopodobnie 1 mld dolarów⁴⁸ – nieco wyższy poziom osiągnęły jak do tej pory chińskie inwestycje choćby nad Wisłą⁴⁹.

Bezpieczeństwo – klucz do dwustronnych relacji?

Warto na wstępie zaznaczyć, że pomiędzy Państwem Środka a Republiką Indyjską narodziła się ograniczona współpraca militarna w postaci m.in. wspólnych manewrów wojskowych. Pierwsze w XXI w. połączone ćwiczenia odbyły się jeszcze w marcu 2004 r., kolejne – poświęcone zwalczaniu terroryzmu oraz przeciwdziałaniu ekstremizmowi i separatyzmowi (nazwanych propagandowo „trzema złami”) – w latach 2007 i 2008. W związku z pogorszeniem się wzajemnych re-

⁴⁴ L. Yevgeniya, *The New Challenges to the Equilibrium within the “China – India – Pakistan” Triangle: Political and Economic Aspects*, „Historia i Polityka” 2017, nr 22 (29), s. 90.

⁴⁵ M. Feldstein, *Najnowszy Plan Pięcioletni w Chinach*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/najnowszy-plan-piecioletni-w-chinach/> [dostęp: 18.09.2019]; zob. więcej: K. Koleski, *The 13th Five-Year Plan*, U.S.-China Economic and Security Review Commission: Staff Research Report, Waszyngton 2017.

⁴⁶ M. Lekki, *Chińskie Volvo, hinduski Jaguar – sprawdź, do kogo należą te marki samochodów*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Chinskie-Volvo-hinduski-Jaguar-sprawdz-do-kogo-naleza-te-marki-samochodow-3134706.html> [dostęp: 18.09.2019].

⁴⁷ The American Enterprise Institute, *China Global Investment Tracker*, <http://www.aei.org/china-global-investment-tracker/> [dostęp: 18.09.2019]. Co ciekawe, według innych źródeł może to być zaledwie 400 mln dolarów w latach 2000–2014: C. Bajpae, op.cit., s. 110.

⁴⁸ Embassy of India, *India-China Trade and Economic Relations*, <https://www.eoibeijing.gov.in/economic-and-trade-relation.php> [dostęp: 18.09.2019].

⁴⁹ The American Enterprise Institute, op.cit.

lacji manewry zawieszono wtedy aż do 2013 r., potem zawieszono je ponownie w 2017 r. (do grudnia 2018 r.)⁵⁰. Niewątpliwie docenić należy podejmowane przez obie strony próby zapoczątkowania jakiejś formy współpracy w obszarze bezpieczeństwa. Jednakże warto się w tym miejscu zastanowić czy jakakolwiek trwała kooperacja między nimi jest w nadchodzącej przyszłości możliwa?

Jak już wspomnieliśmy w rozdziale teoretycznym, jednym z kluczowych założeń realizmu strukturalnego jest przeświadczenie, iż oba państwa dążą do przetrwania poprzez akumulację odpowiedniego poziomu potęgi – niezależnie od tego czy w chwili obecnej uznamy za słuszne założenia nurtu ofensywnego (proces jej zdobywania nie ma końca), czy też defensywnego (państwa dążą do zdobycia akurat takiej ilości potęgi, która zapewni im maksymalne bezpieczeństwo), musimy przyjąć, że zarówno Chiny, jak i Indie wyraźnie dążą do zwiększenia posiadanej siły. Neorealizm podpowiada nam jednocześnie, iż świadczy to o braku równowagi sił w regionie Azji i Pacyfiku, którą oba państwa starają się przywrócić poprzez równoważenie wewnętrzne oraz zewnętrzne. Jak zaraz wykażemy, mamy również prawdopodobnie do czynienia z postępującym dylematem bezpieczeństwa w relacjach między nimi. Ich dynamika, jak i widoczny rozkład potęgi w regionie wskazuje jednocześnie, że oba państwa gdzie indziej upatrują przyczyn braku równowagi i źródeł potencjalnych zagrożeń. O ile w New Delhi nasila się lęk przed dynamicznym wzrostem chińskiej potęgi i pogłębiającym się aliansem Pekinu i Islamabadu⁵¹, o tyle w Chinach rośnie obawa przed możliwą koalicją hindusko-amerykańsko-japońską, której celem miałoby być zamknięcie Państwa Środka w strategicznym okrążeniu⁵².

Ewentualny sojusz z Chinami i co za tym idzie wybór strategii *bandwagoning* (przyłączania się) mógłby rzeczywiście być postrzegany przez Pakistan jako szansa zarówno na zwiększenie własnego bezpieczeństwa, jak i zasobów potęgi. Islamabad nie tylko zyskuje silnego partnera wraz z którym może równoważyć Indie, co w aliansie ze Stanami Zjednoczonymi było/jest zasadniczo niemożliwe. Inna sprawa, że stosunki amerykańsko-pakistańskie na przestrze-

⁵⁰ M. Strzelec, *Potwierdzone: armie indyjska i chińska wrócą do wspólnych ćwiczeń*, <http://www.polska-azja.pl/potwierdzone-armie-indyjska-i-chinska-wroca-do-wspolnych-cwiczen/> [dostęp: 18.09.2019]; P. Behrendt, *Indie i Chiny wznawiają wspólne ćwiczenia*, <http://www.konflikty.pl/aktualnosci/wiadomosci/indie-i-chiny-wznawiaja-wspolne-cwiczenia> [dostęp: 18.09.2019].

⁵¹ P. Łysiak, op.cit., s. 451, 457 i n.; A. Kuszewska, op.cit., 178 i n.; J. Mohan Malik, op.cit., s. 332–333; R.N. Das, op.cit., s. 65–86; L. Yevgeniya, op.cit., s. 92 i n.; T. Okraska, *Wojna chińsko-indyjska...*, op.cit., s. 133–134; idem, *Spór graniczny...*, op.cit., s. 48 i n.; K. Hołdak, *Stany Zjednoczone wobec wschodzących mocarstw – Chin, Indii i Japonii*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2007, nr 5–6, s. 122; P. Kmiecik, *Porównanie strategii bezpieczeństwa USA, Chin, Rosji oraz Brazylii i Indii*, „Nowa Strategia” 2013, nr 1, s. 49; H.V. Pant, *The Pakistan Thorn in China-India-U.S. Relations*, „The Washington Quarterly” 2011, vol. 35, nr 1, s. 83–87, 91–93.

⁵² P. Łysiak, op.cit., s. 464; D. Scott, op.cit., s. 7–11.

ni ostatnich 2–3 lat zaliczają szybko następujące po sobie wzloty i upadki, więc ciężko wyrokować na temat kierunku ich przyszłego rozwoju⁵³. W tym kontekście warto przytoczyć słowa Agnieszka Kuszewskiej, która stwierdziła, że „[...] USA nie zastąpią Chin jako sojusznik Pakistanu – i nie będą mieć tam takich wpływów, jakie ma Pekin [...]”⁵⁴. Pakistan w bliskim sojuszu z ChRL może ponadto liczyć na potencjalne nabytki terytorialne w Kaszmirze – przede wszystkim rzecz jasna kosztem Indii, ale również w następstwie ewentualnego scedowania przez Chiny spornego terytorium *Aksai Chin* (o powierzchni bagatela przeszło 30 tys. kilometrów kwadratowych) – choć to drugie jest raczej mało prawdopodobne biorąc pod uwagę znaczenie tego obszaru dla Pekinu jako punktu tranzytowego pomiędzy Sinciangiem a Tybetem (szosa z Lhasy do Kaszgaru)⁵⁵. Jednocześnie nie można wykluczyć, że Pekin będzie grał tą kartą, aby trzymać New Delhi w szachu. Z punktu widzenia Chin potrzeba równoważenia Indii wynika zarówno z potencjalnego zagrożenia, jakie to państwo może stworzyć dla chińskich złóż ropy naftowej i gazu w Sinciang-⁵⁶ oraz Tybecie (tam akurat uranu, węgla i rud metali czy źródeł wody)⁵⁷, jak i dla szlaków morskich do Afryki i Europy czy dostaw węglowodorów z Zatoki Perskiej⁵⁸. Potencjalne korzyści Pekinu w postaci okrażenia Republiki Indii są

⁵³ Zob. P. Singhania, *Treat Pakistan as second North Korea if it doesn't mend ways: Ex-US envoy*, <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/treat-pakistan-as-second-north-korea-if-it-doesnt-mend-ways-ex-us-envoy/articleshow/53015515.cms> [dostęp: 23.09.2019]; „The Economic Times”, *US suspends \$2 billion military aid to Pakistan over terror inaction*, <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/us-suspends-2-billion-military-aid-to-pakistan-over-terror-inaction/articleshow/62386728.cms>, [dostęp: 23.09.2019]; A. Rafiq, *Why a warmer US-Pakistan relationship is a win for China*, <https://www.scmp.com/week-asia/opinion/article/3019948/why-warmer-us-pakistan-relationship-win-china> [dostęp: 23.09.2019]; S. Herman, *Trump: US, Pakistan Cooperating to Try to End War in Afghanistan*, <https://www.voanews.com/usa/trump-us-pakistan-cooperating-try-end-war-afghanistan> [dostęp: 23.09.2019].

⁵⁴ A. Kuszewska, op.cit., s. 177.

⁵⁵ Ibidem, s. 169, 171; P. Łysiak, op.cit., s. 461; M. Karczewski, „Wielka Gra” na Oceanie Indyjskim. Chiny, Indie i Stany Zjednoczone w regionalnej rywalizacji mocarstw, „Refleksje” 2012, nr 5, s. 41.

⁵⁶ M. Adamczyk, *Analiza uzależnienia Chińskiej Republiki Ludowej od wybranych surowców energetycznych w kontekście chińskiej drogi do hegemonii*, [w:] *Globalne i lokalne problemy polityki bezpieczeństwa. Polska i świat*, t. I, red. M. Górka, Poznań 2017, s. 201–211.

⁵⁷ K. Kubiak, *Tragedia Tybetu a strategia rozwojowa Chin*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego”, 2008, t. 3, s. 101–102; M. Hudzikowski, *Tybet – między mitami a geopolityką*, „Przegląd Geopolityczny” 2015, t. 12, s. 80.

⁵⁸ M. Karczewski, op.cit., s. 34–35; S. Kamerling, F.-P. van der Putten, *An Overseas Naval Presence without Overseas Bases: China's Counter-piracy Operation in the Gulf of Aden*, „Journal of Current Chinese Affairs” 2011, vol. 4 (40), s. 121, 134; S. Upadhyaya, *Expansion of Chinese maritime power in the Indian Ocean: implications for India*, „Defence Studies” 2017, vol. 17, nr 1, s. 64–65; Ł. Gacek, *Projekcja siły Chińskiej Republiki Ludowej na Oceanie Indyjskim*, „Kraakowskie Studia Międzynarodowe” 2016, nr 3, s. 135–136.

zatem oczywiście⁵⁹. Pakistan w tej sytuacji występuje niejako w podwójnej roli – nie tylko jako aktor równoważący (wiążący Indie od północnego-zachodu)⁶⁰, ale również punkt wyjścia dla aktywności chińskiej floty na Oceanie Indyjskim (okrążenie od południa). W tym kontekście warto przypomnieć, że Port Gwadar już wkrótce stanie się drugą chińską bazą zamorską⁶¹ – trzecią, jeżeli wziąć pod uwagę sekretną placówkę nasłuchową na birmańskich Wyspach Kokosowych⁶². Pekin bacznie i nie bez obaw przygląda się również postępującemu zbliżeniu Indii ze Stanami Zjednoczonymi, Japonią i pozostałymi ich sojusznikami w regionie⁶³.

Jak już wcześniej sygnalizowano, w New Delhi strach przede wszystkim budzi natomiast dynamiczny wzrost chińskiej potęgi jaki dokonał się na przestrzeni ostatnich dwóch-trzech dekad⁶⁴. Warto przypomnieć, że w 1990 r. oba państwa wydały na obronność podobną kwotę ok. 10 mld dolarów, zaś w 2018 r. Chiny przeznaczyły na ten cel już prawie cztery razy więcej niż Indie – blisko 250 mld dolarów w porównaniu z 66,5 mld dolarów wydanych przez New Delhi⁶⁵. Obawy te zatem nie są pozbawione podstaw, szczególnie że na Półwyspie Indyjskim pamięć wojny z 1962 r. jest wciąż żywa⁶⁶. Owo poczucie zagrożenia potęgowane jest przez chińską aktywność na Oceanie Indyjskim (który w Indiach zgodnie z nazwą postrzegany jest nieomal jako *mare nostrum*⁶⁷) czy wieloletni sojusz z Pakistanem oraz postępujące zbliżenie z pozostałymi sąsiadami Republiki Indyjskiej (lądowymi: Nepalem, Bangladeszem oraz Mjanmą (Birmą), a także morskimi: Sri Lanką i Malediwami)⁶⁸. Nie bez znaczenia jest również

⁵⁹ D. Scott, op.cit., s. 4 i n.

⁶⁰ Ibidem, s. 6; A. Kumar, op.cit., s. 195.

⁶¹ P. Łysiak, op.cit., s. 446; M. Karczewski, op.cit., s. 35–36; M. Futyra, op.cit., s. 51; A. Kuszewska, op.cit., 180–181; C. Bajpae, op.cit., s. 123.

⁶² P. Łysiak, op.cit., s. 446, 458.

⁶³ Ibidem, s. 440, 447; M. Karczewski, op.cit., s. 42 i n.; M. Futyra, op.cit., s. 51–52; C. Bajpae, op.cit., s. 122, 130 i n.; D.M. Malone, R. Mukherjee, op.cit., s. 146–147; D. Scott, op.cit., s. 9–13; K. Hołdak, *Stany Zjednoczone...*, op.cit., s. 120–121.

⁶⁴ K. Hołdak, *Stany Zjednoczone...*, op.cit., s. 122; H.V. Pant, op.cit., s. 89.

⁶⁵ Stockholm International Peace Research Institute, *SIPRI Military Expenditure Database*, <https://www.sipri.org/databases/milex> [dostęp: 23.09.2019].

⁶⁶ A. Kumar, op.cit., s. 191.

⁶⁷ M. Karczewski, op.cit., s. 36.

⁶⁸ P. Łysiak, op.cit., s. 444, 457; K. Hołdak, *Stany Zjednoczone...*, op.cit., s. 112; M. Futyra, op.cit., s. 51; J. Mohan Malik, op.cit., s. 333–342; C. Bajpae, op.cit., s. 124; D.M. Malone, R. Mukherjee, op.cit., s. 145; D. Scott, op.cit., s. 6–7; M. Michałek, *Chińskie wpływy w Azji Południowej na przykładzie stosunków ChRL ze Sri Lanką*, [w:] *China goes global. Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*, red. M. Pietrasiak, T. Kamiński, Łódź 2012, s. 153–165; J.W. Garwer, *China-India Rivalry in Nepal: The Clash over Chinese Arms Sales*, „Asian Survey” 1991, vol. 31, nr 10, s. 956–975;

kwestia nieuregulowanej granicy (na której wciąż dochodzi do starć pomiędzy żołnierzami obu stron⁶⁹) oraz spornych terenów w Kaszmirze (wspomniany region Aksai Chin). Jeszcze innym problemem są chińskie posunięcia w Tybecie, a dokładnie jego postępująca militaryzacja – ze szczególnym uwzględnieniem zarówno stacjonarnych, jak i mobilnych wyrzutni rakiet z głowicami jądrowymi. W tym kontekście niezwykle interesująco jawi się szeroko zakrojona akcja budowy dróg i linii kolejowych w tym regionie (na czele z linią kolejową Xi-ni-ng–Lhasa oraz Lhasa–Nyingchi) czy modernizacji infrastruktury bytowej dla żołnierzy Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej⁷⁰. Pekin może bez krępacji twierdzić, że jego działania mają na celu podniesienie poziomu życia mieszkańców prowincji (zarówno cywilów, jak i wojskowych), jednak New Delhi musi brać pod uwagę rosnące zagrożenie jakie niesie za sobą możliwość szybkiego przerzutu przez Chiny żołnierzy i materiałów do obszarów nadgranicznych – zdolność, której dodajmy Indie nie posiadają. W ten sposób niewątpliwie rodzi się kolejny dylemat bezpieczeństwa w relacjach obu państw.

Podsumowanie

Nie sposób zaprzeczyć, że New Delhi i Pekin wkładają dużo wysiłku w intensyfikację wzajemnych stosunków dyplomatycznych na wysokim szczeblu, co niewątpliwie ma odpowiedni wydźwięk propagandowy i stwarza wiarygodne pozory dobrosąsiedzkich relacji. Jednocześnie relacje te nie idą w parze z dość jednak ograniczonymi stosunkami gospodarczymi (na tle innych partnerów chińskich – choćby Rosji, która mimo dziesięciokrotnie mniejszej liczby lud-

---

L. Curtis, *U.S. – India Relations: The China Factor*, „Backgrounder” 2008, nr 2209, s. 8–10; B. Oleszko-Pyka, *Stan wyjątkowy na Malediwach czyli wielka polityka Indii, Chin oraz USA*, <http://pulsazji.pl/2018/03/05/stan-wyjatkowy-malediwach-czyli-wielka-polityka-indii-chin-oraz-usa/> [dostęp: 23.09.2019]; L. Jeong-ho, *Why are China and India so interested in the Maldives?*, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2165597/why-are-china-and-india-so-interested-maldives> [dostęp: 23.09.2019].

⁶⁹ K. Gadera, *Napięcia na granicy chińsko-indyjskiej coraz groźniejsze*, <http://www.konflikty.pl/aktualnosci/wiadomosci/napiecia-na-granicy-chinsko-indyjskiej-coraz-grozniejsze/> [dostęp: 23.09.2019]; idem, *Bijatyka między żołnierzami na granicy chińsko-indyjskiej*, http://www.konflikty.pl/aktualnosci/wiadomosci/bijatyka-granicy-chinsko-indyjskiej/?fbclid=IwAR1KsbFd2ul5YRQUaJW8uoy7p5I9q-SAt9iOTHFL6svlk_WkflNerS9_09Sk [dostęp: 23.09.2019].

⁷⁰ K. Kubiak, op.cit., s. 100–102; L. Zhen, *China flexes its military muscle in Tibet, close to border dispute with India*, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2102965/china-flexes-its-military-muscle-tibet-close-border>, [dostęp: 23.09.2019]; S. Kondapalli, *Is India ready? China steps up military build-up in Tibet as America passes law of Reciprocal Access*, <https://www.financialexpress.com/defence/is-india-ready-china-steps-up-military-build-up-in-tibet-as-america-passes-law-of-reciprocal-access/1443394/> [dostęp: 23.09.2019]; Deccan Herald, *China boosts combat capability in Tibetan Plateau*, <https://www.deccanherald.com/international/china-equips-troops-tibet-hi-687485.html> [dostęp: 23.09.2019].

ności jest na podobnym co Indie poziomie rozwoju gospodarczego), a przede wszystkim w ogóle nie rozwiązują ważkich kwestii z obszaru bezpieczeństwa. Z jednej strony mamy: 1) rosnące obawy New Delhi spowodowane dynamicznym wzrostem chińskiej potęgi i potencjalnym dążeniem do zmiany istniejącego *status quo*; 2) zacieśnianie przez Pekin relacji z większością sąsiadujących z Indiami państw; 3) niechęć do uregulowania kwestii spornych terytoriów oraz postępującą militaryzację obszarów nadgranicznych czy wreszcie 4) brak wsparcia ze strony Chin dla indyjskich dążeń do objęcia fotela stałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ⁷¹. Z drugiej zaś strony Pekin obawia się 1) możliwego przymierza Indii z Stanami Zjednoczonymi i ich sojusznikami w regionie czy 2) potencjalnego zagrożenia jakie mogą one stanowić dla kluczowych źródeł surowców energetycznych i morskich szlaków transportowych. Wszystkie te czynniki każą nam niestety przejawiać daleko idący sceptycyzm względem możliwości dalszego pokojowego rozwoju stosunków obu mocarstw *in statu nascendi*. Z punktu widzenia neorealizmu definiują one relacje na linii Pekin – New Delhi (*hierarchy among issues*). Biorąc pod uwagę dość ograniczone stosunki gospodarcze między nimi nie należy się spodziewać, żeby na ewentualnej decyzji o wojnie mogło zaważyć myślenie w kategoriach „kosztów zerwania relacji” (liberalna teoria współzależności nie znajduje tu więc zastosowania). Prężne relacje przywódców obu państw czy aktywność w ramach BRICS traktować w tym wypadku należy jedynie jako swoisty teatr. Zatem, ponownie odwołując się do nurtu realizmu strukturalnego, można chyba zatem posunąć się do konstatacji, iż przed wybuchem pełnoskalowego konfliktu w Azji Południowej chroni nas wciąż jeszcze funkcjonująca – choć jednocześnie mocno nadwyreżona – równowaga sił.

Pamiętać należy, że zaprezentowaliśmy tu jedynie wycinek relacji w regionie Azji i Pacyfiku, które są rzeczą jasną zdecydowanie bardziej skomplikowane – dość powiedzieć, że jeden z najbliższych sojuszników Pekinu – Rosja – w spadku po ZSRR odziedziczyła dobre relacje z Indiami. New Delhi natomiast wciąż jeszcze nie zdecydowały się na całkowite zbliżenie z Zachodem, a ponadto mimo wszystko starają się rozwijać niezależne relacje z USA, Japonią czy Australią, ale także państwami Unii Europejskiej (co znajduje swoje odbicie w mozaice sprzętu i uzbrojenia, jaki użytkuje armia indyjska). O swoistym rozkroku w jakim stoi Pakistan też już wspominaliśmy. Tak więc nie jest to jeszcze (na całe szczęście) sytuacja Europy z ostatnich lat przed wybuchem I wojny światowej, gdy karty zostały już rozdane i pozostało jedynie czekać na powód do wojny. Wiele jeszcze w Azji może się zmienić – choć mając na uwadze po-

⁷¹ K. Hołdak, *Stany Zjednoczone...*, op.cit., s. 112.

wyższe konstatacje nie należy się naszym zdaniem spodziewać scenariusza, w którym doszłoby do jakiegoś daleko posuniętego zbliżenia Pekinu i New Delhi, gdyż na chwilę obecną problemy dotyczące kwestii bezpieczeństwa w relacjach między nimi jedynie narastają i zarazem nie sprawiają one wrażenia prostych do rozwiązania. Na sam koniec naszego wywodu nieco ironicznie możemy chyba stwierdzić, że podstawowym problemem w relacjach obu państw jest geografia – po prostu region Azji i Pacyfiku jest zbyt mały dla dwóch pretendentów do roli mocarstwa jednocześnie

Bibliografia

- Adamczyk M., *Analiza uzależnienia Chińskiej Republiki Ludowej od wybranych surowców energetycznych w kontekście chińskiej drogi do hegemonii*, [w:] *Globalne i lokalne problemy polityki bezpieczeństwa. Polska i świat*, t. I, red. M. Górka, Poznań 2017.
- Adamczyk M., Debita M., *Zasada nieingerencji w sprawy wewnętrzne innego kraju oraz jej miejsce w polityce zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej*, „*Studia Orientalne*” 2018, nr 14.
- Adamczyk M., *Smok nad Dnieprem. Chiny w relacjach z Białorusią i Ukrainą po 2010 roku*, Sobótka 2018.
- Antoszewski A., *Komparatystyka polityczna*, [w:] *Encyklopedia politologii*, t. 1, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Kraków 1999.
- Bajpae C., *China-India Regional Dimensions of the Bilateral Relationship*, „*Strategic Studies Quarterly*” 2015, vol. 9, nr 4.
- BBC, *Chinese PM Wen Jiabao begins bumper Indian trade trip*, <https://www.bbc.com/news/world-south-asia-11997221>.
- BBC, *Indian PM Manmohan Singh heads to China for talks*, <https://www.bbc.com/news/business-13034172>.
- Behrendt P., *Indie i Chiny wznawiają wspólne ćwiczenia*, <http://www.konflikty.pl/aktualnosci/wiadomosci/indie-i-chiny-wznawiaja-wspolne-cwiczenia/>.
- Chodubski A.J., *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2011.
- Ciastoń R., *Indie vs. Pakistan – nuklearna rywalizacja*, <http://geopolityka.org/analizy/rafal-ciaston-indie-vs-pakistan-nuklearna-rywalizacja>.
- Curtis L., *U.S.-India Relations: The China Factor*, „*Backgrounder*” 2008.
- Czaputowicz J., *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, Warszawa 2012.
- Czaputowicz J., *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2008.
- Das R.N., *India-China Relations: A New Paradigm*, New Delhi 2013.

- Deccan H., *China boosts combat capability in Tibetan Plateau*, <https://www.deccan-herald.com/international/china-equips-troops-tibet-hi-687485.html>.
- Dudek A., *Użyteczność analitycznego eklektyzmu w badaniu stosunków Polski z Rosją*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2016, t. 52, nr 2.
- Embassy of India, *India-China Trade and Economic Relations*, <https://www.eoibeijing.gov.in/economic-and-trade-relation.php>.
- Embassy of the People's Republic of China in India, *Chinese Premier Wen to visit India*, Pakistan, <http://in.china-embassy.org/eng/zt/wenindia/t778325.htm>.
- Embassy of the People's Republic of China in the Turkey, *Special Report: Chinese Premier on first foreign trip to demonstrate diplomacy of new leadership*, <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cetur/eng/xwtdt/t1040175.htm>.
- Feldstein M., *Najnowszy Plan Pięcioletni w Chinach*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/najnowszy-plan-piecioletni-w-chinach/>.
- Fijałkowski Ł., Polus A., *Krytyczna analiza wybranych aspektów teorii polityki międzynarodowej Kennetha Waltza*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2012, nr 13.
- Futyr M., BRICS – sprzeczne interesy w iluzorycznym sojuszu, „Kultura i Polityka” 2013, nr 14.
- Gacek Ł., *Projekcja siły Chińskiej Republiki Ludowej na Oceanie Indyjskim*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2016, nr 3.
- Gadera K., *Bijatyka między żołnierzami na granicy chińsko-indyjskiej*, http://www.konflikty.pl/aktualnosci/wiadomosci/bijatyka-granicy-chinsko-indyjskiej/?fbclid=IwAR1KsbFd2uI5YRQUaJW8uoy7p5I9qSAT9i0THFL6svlk_WkfLnerS9_09Sk.
- Gadera K., *Napięcia na granicy chińsko-indyjskiej coraz groźniejsze*, <http://www.konflikty.pl/aktualnosci/wiadomosci/napiecia-na-granicy-chinsko-indyjskiej-coraz-grozniesze/>.
- Garwer J.W., *China-India Rivalry in Nepal: The Clash over Chinese Arms Sales*, „Asian Survey” 1991, vol. 31, nr 10.
- Góralczyk B., *W poszukiwaniu nowego ładu globalnego*, „Studia Europejskie” 2010, nr 4.
- Herman S., *Trump: US, Pakistan Cooperating to Try to End War in Afghanistan*, <https://www.voanews.com/usa/trump-us-pakistan-cooperating-try-end-war-afghanistan>.
- Hołdak K., *Indie – nowe mocarstwo?*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2006, nr 2.
- Hołdak K., *Stany Zjednoczone wobec wschodzących mocarstw – Chin, Indii i Japonii*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2007, nr 5–6.
- Hudzikowski M., *Tybet – między mitami a geopolityką*, „Przegląd Geopolityczny” 2015, t. 12.
- Jackson R., Sørensen G., *Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych. Teorie i kierunki badawcze*, Kraków 2012.
- Jaworski K., *Teoretyczne aspekty analizy polityki zagranicznej państwa*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2010, nr 3 (30).
- Jeong-ho L., *Why are China and India so interested in the Maldives?*, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2165597/why-are-china-and-india-so-interested-maldives>.

- Kagan R., *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009.
- Kamerling S., van der Putten F.-P., *An Overseas Naval Presence without Overseas Bases: China's Counter-piracy Operation in the Gulf of Aden*, „Journal of Current Chinese Affairs” 2011, vol. 4 (40).
- Karczewski M., „Wielka Gra” na Oceanie Indyjskim. Chiny, Indie i Stany Zjednoczone w regionalnej rywalizacji mocarstw, „Refleksje” 2012, nr 5.
- Kmiecik P., *Porównanie strategii bezpieczeństwa USA, Chin, Rosji oraz Brazylii i Indii*, „Nowa Strategia” 2013, nr 1.
- Koleski K., *The 13th Five-Year Plan*, U.S.-China Economic and Security Review Commission: Staff Research Report, Waszyngton 2017.
- Kondapalli S., *Is India ready? China steps up military build-up in Tibet as America passes law of Reciprocal Access*, <https://www.financialexpress.com/defence/is-india-ready-china-steps-up-military-build-up-in-tibet-as-america-passes-law-of-reciprocal-access/1443394/>.
- Kostecki W., *Poziomy analizy polityki zagranicznej*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, t. 1, red. E. Haliżak, M. Pietraś, Warszawa 2013.
- Kozub-Karkut M., *Realizm neoklasyczny – główne założenia i możliwości*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Założenia i zastosowania badawcze*, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014.
- Kubiak K., *Tragedia Tybetu a strategia rozwojowa Chin*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2008, t. 3.
- Kumar A., *Future of India – China Relations: Challenges and Prospects*, „UNISCI Discussion Papers” 2010, nr 24.
- Kuszeńska A., *Stanowisko Chin wobec indyjsko-pakistańskiego konfliktu o Kaszmir w latach 1949–2011*, [w:] *China goes global. Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*, red. M. Pietrasiaś, T. Kamiński, Łódź 2012.
- Lekki M., *Chińskie Volvo, hinduski Jaguar – sprawdź, do kogo należą te marki samochodów*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Chinskie-Volvo-hinduski-Jaguar-sprawdz-do-kogo-naleza-te-marki-samochodow-3134706.html>.
- Łoś-Nowak T., *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wrocław 2000.
- Łysiak P., *Indie jako azjatyckie mocarstwo regionalne*, „Forum Politologiczne” 2008, nr 8.
- Malone D.M., Mukherjee R., *India and China: Conflict and Cooperation*, „Survival” 2010, vol. 52, nr 1.
- Marszałek P.K., *Najwyższe władze wojskowe w systemie ustrojowym II Rzeczypospolitej*, Wrocław 2011.
- Mearsheimer J.J., *The tragedy of great power politics*, Nowy Jork 2001.
- Michałek M., *Chińskie wpływy w Azji Południowej na przykładzie stosunków ChRL ze Sri Lanką*, [w:] *China goes global. Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*, red. M. Pietrasiaś, T. Kamiński, Łódź 2012.
- Michałek M., *Pakistan – islamska bomba atomowa*, <http://www.psz.pl/117-polityka/pakistan-islamska-bomba-atomowa>.
- Mingst K., *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006.

- Modrzejewska-Leśniewska J., *Indie – Przesłanki mocarstwowości*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społeczne. Studia i Prace” 2012, nr 3 (11).
- Mohan Malik J., *China-India Relations in the Post-Soviet Era: The Continuing Rivalry*, „The China Quarterly” 1995, nr 142.
- Nawrot M., *Chiny-Indie: Pojedynek gigantów?*, <http://www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/chiny-indie-pojedynek-gigantow>.
- Okraska T., *Spór graniczny między Chińską Republiką Ludową a Republiką Indii*, „Pisma Humanistyczne” 2013, nr 9.
- Okraska T., *Wojna chińsko-indyjska z 1962 r. w świetle strategii Chińskiej Republiki Ludowej*, [w:] *Oblicza współczesnych konfliktów zbrojnych*, red. T. Okraska, Katowice 2014.
- Oleszko-Pyka B., *Stan wyjątkowy na Malediwach czyli wielka polityka Indii, Chin oraz USA*, <http://pulsazji.pl/2018/03/05/stan-wyjatkowy-malediwach-czyli-wielka-polityka-indii-chin-oraz-usa/>.
- Pant H.V., *The Pakistan Thorn in China-India-U.S. Relations*, „The Washington Quarterly” 2011, vol. 35, nr 1.
- Rafiq A., *Why a warmer US-Pakistan relationship is a win for China*, <https://www.scmp.com/week-asia/opinion/article/3019948/why-warmer-us-pakistan-relationship-win-china>.
- Ratha K.C., Mahapatra S.K., *India-China Bilateral Relations: Confrontation and Conciliation*, [w:] *Vision 2020: Sustainable Growth, Economic Development, and Global Competitiveness*, DOI: 10.13140/2.1.1415.2969.
- Rusko C.J., Sasikumar K., *India and China: from trade to peace?*, „Asian Perspective” 2007, vol. 31, nr 4.
- Scott D., *The Great Power ‘Great Game’ between India and China: ‘The Logic of Geography’*, „Geopolitics” 2008, vol. 13, nr 1.
- Singhania P., *Treat Pakistan as second North Korea if it doesn't mend ways: Ex-US envoy*, <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/treat-pakistan-as-second-north-korea-if-it-doesnt-mend-ways-ex-us-envoy/articleshow/53015515.cms>.
- Snyder J., *One World, Rival Theories*, „Foreign Policy” 2004, nr 145.
- Stockholm International Peace Research Institute, *SIPRI Military Expenditure Database*, <https://www.sipri.org/databases/milex>.
- Strzelec M., *Potwierdzone: armie indyjska i chińska wróca do wspólnych ćwiczeń*, <http://www.polska-azja.pl/potwierdzone-armie-indyjska-i-chinska-wroca-do-wspolnych-cwiczen/>.
- The American Enterprise Institute, *China Global Investment Tracker*, <http://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>.
- „The Economic Times”, *China wants to deepen strategic cooperation with India: Hu Jintao*, <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/china-wants-to-deepen-strategic-cooperation-with-india-hu-jintao/articleshow/12469429.cms>.

„The Economic Times”, *US suspends \$2 billion military aid to Pakistan over terror inaction*, <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/us-suspends-2-billion-military-aid-to-pakistan-over-terror-inaction/articleshow/62386728.cms>.

The World Bank, *GDP (current US\$)*, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.

The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Exports to India, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/IND/Indicator/XPRT-TRD-VL>.

The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Exports to Japan, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/JPN/Indicator/XPRT-TRD-VL>.

The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Exports to Korea, Rep., in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/KOR/Indicator/XPRT-TRD-VL>.

The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Exports to Russian Federation, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/RUS/Indicator/XPRT-TRD-VL>.

The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Exports to Vietnam, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Export/Partner/VNM/Indicator/XPRT-TRD-VL>.

The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Imports from India, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/IND/Indicator/MPRT-TRD-VL>.

The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Imports from Japan, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/JPN/Indicator/MPRT-TRD-VL>.

The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Imports from Korea, Rep., in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/KOR/Indicator/MPRT-TRD-VL>.

The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Imports from Russian Federation, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/RUS/Indicator/MPRT-TRD-VL>.

- The World Integrated Trade Solution (WITS), *China Imports from Vietnam, in US\$ Thousand 1992–2017*, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/StartYear/1992/EndYear/2017/TradeFlow/Import/Partner/VNM/Indicator/MPRT-TRD-VL>.
- Upadhyaya S., *Expansion of Chinese maritime power in the Indian Ocean: implications for India*, „Defence Studies” 2017, vol. 17, no. 1.
- Waltz K.N., *Man, the state, and war. A theoretical analysis*, Nowy Jork 2001.
- Waltz K.N., *Structural Realism After the Cold War*, „International Security” 2000, vol. 25, no. 1.
- Waltz K.N., *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2010.
- Waltz K.N., *The Origins of War in Neorealist Theory*, „Journal of Interdisciplinary History” 1988, vol. 18, no. 4.
- Wątor W., *Broń jądrowa na subkontynencie indyjskim*, „Przegląd Wojsk Lądowych” 2012, nr 1 (058).
- Wielogórski Ł., *Granica przyjaźni chińsko-indyjskiej*, <http://www.psz.pl/123-bezpieczenstwo/granica-przyjazni-czyli-dlaczego-indie-i-chiny-nie-chca-rozwiazac-sporu-granicznego>.
- Wojciuk A., *Dylemat potęgi. Praktyczna teoria stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2010.
- Yevgeniya L., *The New Challenges to the Equilibrium within the “China – India – Pakistan” Triangle: Political and Economic Aspects*, „Historia i Polityka” 2017, nr 22 (29).
- Zhen L., *China flexes its military muscle in Tibet, close to border dispute with India*, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2102965/china-flexes-its-military-muscle-tibet-close-border>.
- Zięba R., *Teoria bezpieczeństwa państwa w ujęciu neorealistycznym*, „Studia Polilogiczne” 2018, nr 49.

Critical analysis of post-Cold War China-India relations in the perspective of structural realism

Abstract

Our article is an attempt to answer the question of whether it is possible for two neighbouring countries, which aspire at the same time to the role of superpowers, to cooperate and have peaceful relations with each other. In order to answer this question, we intend to prove the thesis that the state of China-India relations, despite the appearance of good neighbourly relations, is defined by growing security problems. In order to do this, we intend to conduct a system-level analysis based on the current of structural realism in international relations using historical and comparative methods. The aim of this article is to critically analyze China-Indian relations in the post-Cold War period. At the same time, we intend to show that the thriving diplomatic rela-

tions between New Delhi and Pakistan are in fact a façade concealing poorly functioning economic relations and, above all, a number of security problems. The first chapter is a brief description of the theoretical framework of the article in the form of a realistic current in international relations and security research and an explanation of the applied concepts of power balance, security dilemma and bandwagoning. The second and third chapters are a brief description and analysis of political and economic relations after the Cold War. In chapter four, we identify the leading security issues in India-China relations. In summary, we try to answer the research question and confirm the thesis.

Keywords: China, India, Pakistan, security, international relations, balance of power, security dilemma, Indian Ocean, Kashmir, war

Критический анализ китайско-индийских отношений после окончания холодной войны с точки зрения структурного реализма

Резюме

Наша статья представляет собой попытку ответить на вопрос о том, возможно ли двум соседним странам, которые одновременно стремятся к роли сверхдержав, сотрудничать и иметь мирные отношения друг с другом. Для того чтобы ответить на этот вопрос, мы намерены доказать тезис о том, что состояние китайско-индийских отношений, несмотря на появление добрососедских отношений, определяется обострением проблем безопасности. Для этого мы намерены провести системный анализ, основанный на современном состоянии структурного реализма в международных отношениях с использованием исторических и сравнительных методов. Целью данной статьи является критический анализ китайско-индийских отношений в период после окончания холодной войны. В то же время мы намерены показать, что процветающие дипломатические отношения между Дели и Пакистаном на самом деле представляют собой фасад, скрывающий слабое функционирование экономических отношений и, прежде всего, ряд проблем в области безопасности. Первая глава представляет собой краткое описание теоретической основы статьи в форме реалистичного течения в международных отношениях и исследованиях в области безопасности, а также объяснение применяемых концепций баланса сил, дилеммы безопасности и бандваггинга. Вторая и третья главы представляют собой краткое описание и анализ политических и экономических отношений после окончания холодной войны. В четвертой главе мы определяем основные вопросы безопасности в индийско-китайских отношениях. Таким образом, мы пытаемся ответить на вопрос исследования и подтвердить диссертацию.

Ключевые слова: Китай, Индия, Пакистан, безопасность, международные отношения, баланс сил, дилемма безопасности, Индийский океан, Кашмир, война, Индия, Пакистан